

Rättsfallssamlingen

DOMSTOLENS DOM (nionde avdelningen)

den 16 juli 2020 *

”Begäran om förhandsavgörande – Civilrättsligt samarbete – Insolvensförfaranden – Förordning (EU) 2015/848 – Artikel 3 – Internationell behörighet – Platsen för gäldenärens huvudsakliga intressen – Enskild som inte bedriver verksamhet som egenföretagare eller fri yrkesutövare – Motbevisbar presumtion om att platsen för dennes huvudsakliga intressen är dennes hemvist – Kullkastande av presumtionen – Situation där gäldenärens enda fasta egendom är belägen utanför gäldenärens hemvistmedlemsstat”

I mål C-253/19,

angående en begäran om förhandsavgörande enligt artikel 267 FEUF, framställd av Tribunal da Relação de Guimarães (Appellationsdomstolen i Guimarães, Portugal) genom beslut av den 14 februari 2019, som inkom till domstolen den 26 mars 2019, i målet

MH,

NI

mot

OJ,

Novo Banco SA,

meddelar

DOMSTOLEN (nionde avdelningen)

sammansatt av avdelningsordföranden S. Rodin samt domarna K. Jürimäe (referent) och N. Piçarra,

generaladvokat: M. Szpunar,

justitiesekreterare: A. Calot Escobar,

efter det skriftliga förfarandet,

med beaktande av de yttranden som avgetts av:

- Portugals regering, genom L. Inez Fernandes, P. Lacerda, P. Barros da Costa och L. Medeiros, samtliga i egenskap av ombud,

* Rättegångsspråk: portugisiska.

– Europeiska kommissionen, genom M. Wilderspin och P. Costa de Oliveira, båda i egenskap av ombud,

och efter att den 30 april 2020 ha hört generaladvokatens förslag till avgörande,

följande

Dom

- 1 Begäran om förhandsavgörande avser tolkningen av Europaparlamentets och rådets förordning (EU) 2015/848 av den 20 maj 2015 om insolvensförfaranden (EUT L 141, 2015, s. 19).
- 2 Begäran har framställts i ett mål mellan å ena sidan MH och NI och å andra sidan OJ och Novo Banco SA, angående de förstnämndas begäran om att ett insolvensförfarande ska inledas.

Tillämpliga bestämmelser

Unionsrätt

Förordning (EG) nr 1346/2000

- 3 Rådets förordning (EG) nr 1346/2000 av den 29 maj 2000 om insolvensförfaranden (EGT L 160, 2000, s. 1) har upphävts och ersatts av förordning 2015/848. I skäl 13 i den förstnämnda förordningen angavs följande:
”Begreppet platsen där de huvudsakliga intressena finns bör motsvara den plats där gäldenären vanligtvis förvaltar sina intressen och därför är fastställbar för tredje man.”

- 4 Artikel 3.1 i förordning nr 1346/2000 föreskrev följande:

”Domstolarna i den medlemsstat inom vars territorium platsen där gäldenärens huvudsakliga intressen finns, har behörighet att inleda ett insolvensförfarande. För bolag och andra juridiska personer skall sätet anses vara platsen där de huvudsakliga intressena finns, om inte annat visas.”

Förordning 2015/848

- 5 Skälen 5, 23 och 27–34 i förordning nr 2015/848 har följande lydelse:

”(5) För att den inre marknaden ska fungera väl är det nödvändigt att undvika att parterna motiveras att överföra tillgångar från en medlemsstat till en annan eller att välja jurisdiktion för att få en förmånligare rättslig ställning till skada för borgenärskollektivet (*forum shopping*).

...

- (23) Denna förordning gör det möjligt att inleda huvudinsolvensförfaranden i den medlemsstat där platsen för gäldenärens huvudsakliga intressen finns. Dessa förfaranden har allmän räckvidd och de avser att omfatta gäldenärens samtliga tillgångar. För att skydda intressen av olika slag tillåter denna förordning att sekundära insolvensförfaranden inleds och löper parallellt med huvudinsolvensförfarandet. Ett sekundärt insolvensförfarande får inledas i den medlemsstat där

gäldenären har ett driftställe. Verkan av sekundära insolvensförfaranden är begränsade till tillgångar som finns i den staten. Tvingande regler för samordning med huvudinsolvensförfarandena tillgodoser behovet av enhetlighet i unionen.

...

- (27) Innan ett insolvensförfarande inleds bör den behöriga domstolen på eget initiativ undersöka om platsen för gäldenärens huvudsakliga intressen eller gäldenärens driftställe faktiskt befinner sig inom dess jurisdiktion.
- (28) Vid bedömningen av huruvida platsen för gäldenärens huvudsakliga intressen är fastställbar för tredje man, bör man ta särskild hänsyn till borgenärerna och deras uppfattning om var en gäldenär förvaltar sina intressen. ...
- (29) Denna förordning bör innehålla ett antal garantier för att förhindra att *forum shopping* används i bedrägligt syfte eller missbrukas.
- (30) Det bör därför vara möjligt att bryta presumtionen att sätet, det huvudsakliga verksamhetsstället och hemvisten är platsen för de huvudsakliga intressena och den behöriga domstolen i en medlemsstat bör göra en noggrann bedömning av om platsen för gäldenärens huvudsakliga intressen faktiskt finns i den medlemsstaten. I fråga om företag bör det vara möjligt att bryta denna presumtion om företagets huvudkontor är beläget i en annan medlemsstat än den där det har sitt säte, och när en övergripande bedömning av alla relevanta faktorer på ett sätt som kan fastställas av tredje part visar att centrum för företagets ledning och övervakning samt för tillvaratagande av företagets intressen finns i denna andra medlemsstat. När det gäller en enskild person som inte bedriver verksamhet som egenföretagare eller fri yrkesutövare, bör det till exempel vara möjligt att bryta denna presumtion, om huvuddelen av gäldenärens tillgångar finns utanför den medlemsstat i vilken denne har sin hemvist eller om det kan fastställas att den huvudsakliga anledningen till att denne flyttade var att ansöka om insolvensförfarande inom den nya jurisdiktionen och om en sådan ansökan påtagligt skulle vara till nackdel för de borgenärens intressen vilkas förehavanden med gäldenären ägde rum före förflyttningen.
- (31) Likaså i syfte att förhindra att *forum shopping* används i bedrägligt syfte eller missbrukas bör presumtionen att platsen för de huvudsakliga intressena finns där sätet, den enskilda personens huvudsakliga verksamhetsställe eller hemvist finns inte vara tillämplig, när det gäller bolag, andra juridiska personer eller enskilda personer som bedriver verksamhet som egenföretagare eller fria yrkesutövare, om gäldenären har flyttat sitt säte eller huvudsakliga verksamhetsställe till en annan medlemsstat inom en period av tre månader före ansökan om att inleda ett insolvensförfarande, eller, när det gäller en enskild person som inte bedriver verksamhet som egenföretagare eller fri yrkesutövare, om gäldenären har flyttat sin hemvist till en annan medlemsstat inom en period av sex månader före ansökan om att inleda ett insolvensförfarande.
- (32) Om omständigheterna i ärendet ger upphov till tvivel om domstolens behörighet, bör domstolen i alla händelser kräva att gäldenären lämnar ytterligare bevisning till stöd för sina påståenden och, om tillämplig rätt för insolvensförfarandet så tillåter, ge gäldenärens borgenärer möjlighet att lägga fram sina synpunkter beträffande behörighet.
- (33) Om den domstol till vilken en ansökan om att inleda ett insolvensförfarande lämnats anser att platsen för de huvudsakliga intressena inte finns på dess territorium, bör den inte inleda något huvudinsolvensförfarande.
- (34) Dessutom bör gäldenärens borgenärer ha tillgång till ett effektivt rättsmedel mot beslutet om att inleda ett insolvensförfarande. Följderna av ett överklagande av ett beslut om att inleda ett insolvensförfarande bör regleras i nationell rätt.”

- 6 Artikel 3 i förordningen har rubriken ”Internationell behörighet”. Artikel 3.1 föreskriver följande:

”Domstolarna i den medlemsstat inom vars territorium platsen för gäldenärens huvudsakliga intressen finns har behörighet att inleda ett insolvensförfarande (nedan kallat *huvudinsolvensförfarande*). Platsen för de huvudsakliga intressena ska vara den plats där gäldenären vanligtvis förvaltar sina intressen på ett sätt som kan fastställas av tredje man.

För bolag och andra juridiska personer ska sätet anses vara platsen för de huvudsakliga intressena, om inte annat visas. Den presumtionen gäller endast om sätet inte har flyttats till en annan medlemsstat inom en tremånadersperiod före ansökan om att ett insolvensförfarande ska inledas.

När det gäller enskilda som bedriver verksamhet som egenföretagare eller fria yrkesutövare ska platsen för de huvudsakliga intressena anses vara den berörda personens huvudsakliga verksamhetsställe, om inte annat visas. Den presumtionen gäller endast om den berörda personens huvudsakliga verksamhetsställe inte har flyttats till en annan medlemsstat inom en tremånadersperiod före ansökan om att ett insolvensförfarande ska inledas.

För varje annan person ska platsen för de huvudsakliga intressena anses vara dennes hemvist, om inte annat visas. Den presumtionen gäller endast om hemvisten inte har flyttats till en annan medlemsstat inom en sexmånadersperiod före ansökan om att ett insolvensförfarande ska inledas.”

- 7 I artikel 4.1 i förordningen anges följande:

”Den domstol till vilken en ansökan om att inleda ett insolvensförfarande lämnas in ska på eget initiativ pröva om den är behörig enligt artikel 3. Beslutet att inleda insolvensförfarandet ska ange vilka bestämmelser domstolens behörighet grundar sig på och särskilt om behörigheten grundar sig på artikel 3.1 eller 3.2.”

- 8 I artikel 7.1 i samma förordning föreskrivs följande:

”Om inte annat föreskrivs i denna förordning ska lagen i den medlemsstat inom vars territorium insolvensförfarandet inleds (nedan kallad *inledandestaten*) vara tillämplig på insolvensförfarandet och dess verkningar.”

Målet vid den nationella domstolen och tolkningsfrågan

- 9 Makarna MH och NI, som sedan år 2016 är bosatta i Norfolk (Förenade kungariket) där de är anställda, har vid portugisisk domstol ansökt om att ett insolvensförfarande ska inledas avseende dem. Domstolen i första instans förklarade sig sakna internationell behörighet att pröva ansökan, med motiveringen att MH och NI enligt artikel 3.1 fjärde stycket i förordning nr 2015/848 hade sina huvudsakliga intressen där de hade hemvist, vilket var i Förenade kungariket, och att domstolarna i den medlemsstaten följaktligen var behöriga att inleda insolvensförfarandet.
- 10 MH och NI överklagade avgörandet i första instans till den hänskjutande domstolen och gjorde gällande att det avgörandet grundade sig på en felaktig tolkning av förordning 2015/848. Enligt deras uppfattning är platsen för deras huvudsakliga intressen inte hemvisten, i Förenade kungariket, utan snarare i Portugal, där den enda fasta egendom som de äger är belägen och där samtliga transaktioner har genomförts och samtliga avtal ingåtts som lett till att de blivit insolventa. Vidare finns det inget samband mellan deras nuvarande hemvist och de omständigheter som gjorde att de kom på obestånd, vilka helt och hållet ägde rum i Portugal. De har därför yrkat att portugisisk domstol ska förklara sig internationellt behörig.

- 11 Den hänskjutande domstolen vill få klarhet i hur artikel 3.1 i förordning 2015/848 ska tolkas, och närmare bestämt vilka kriterier som kan kullkasta den motbevisbara presumtionen i den bestämmelsen om enskilda som inte bedriver verksamhet som egenföretagare eller fria yrkesutövare.
- 12 Den hänskjutande domstolen har påpekat att när det gäller sådana personer, bör det enligt skäl 30 i förordningen vara möjligt att bryta denna presumtion till exempel om huvuddelen av gäldenärens tillgångar finns utanför den medlemsstat där denne har sin hemvist.
- 13 Mot denna bakgrund beslutade Tribunal da Relação do Guimarães (Appellationsdomstolen i Guimarães, Portugal) att vilandeförklara målet och ställa följande frågor till EU-domstolen:

”Är, enligt [förordning 2015/848], domstolarna i en medlemsstat behöriga att inleda ett huvudinsolvensförfarande avseende en medborgare i den staten vars enda fasta egendom är belägen där, även om han eller hon har sin hemvist och sin familj och bedriver yrkesverksamhet som anställd i en annan medlemsstat?”

Prövning av tolkningsfrågan

- 14 Den hänskjutande domstolen har ställt sin enda fråga för att få klarhet i huruvida artikel 3.1 fjärde stycket i förordning 2015/848 ska tolkas så, att presumtionen -för att fastställa internationell behörighet att inleda ett insolvensförfarande, enligt vilken platsen där en enskild person som inte bedriver verksamhet som egenföretagare eller fri yrkesutövare har sina huvudsakliga intressen ska anses vara dennes hemvist, bryts redan av den omständigheten att personens enda fasta egendom är belägen utanför hemvistmedlemsstaten.
- 15 Som framgår av artikel 3.1 första stycket i förordning nr 2015/848 är det allmänna anknytningskriteriet för att fastställa den internationella behörigheten att inleda ett insolvensförfarande platsen för gäldenärens huvudsakliga intressen. I det särskilda fall då gäldenären är en enskild person som inte bedriver verksamhet som egenföretagare eller fri yrkesutövare, föreskriver artikel 3.1 fjärde stycket i förordningen en motbevisbar presumtion om att platsen för de huvudsakliga intressena anses vara personens hemvist.
- 16 För att besvara den hänskjutande domstolens fråga ska EU-domstolen för det första precisera innebörden och räckvidden av begreppet ”platsen där de huvudsakliga intressena finns” i den mening som avses i nämnda förordning.
- 17 Det följer såväl av kravet på en enhetlig tillämpning av unionsrätten som av likhetsprincipen att en unionsbestämmelse som inte innehåller någon uttrycklig hänvisning till medlemsstaternas rättsordningar för att bestämma dess betydelse och räckvidd normalt ska ges en självständig och enhetlig tolkning inom hela unionen, med beaktande av bestämmelsens sammanhang och det mål som eftersträvas med bestämmelserna i fråga (dom av den 20 oktober 2011, Interedil, C-396/09, EU:C:2011:671, punkt 42 och där angiven rättspraxis).
- 18 Eftersom artikel 3.1 i förordning nr 2015/848 inte innehåller någon hänvisning till medlemsstaternas rättsordningar, ska de begrepp som förekommer där ges en självständig och enhetlig tolkning. Vad närmare bestämt gäller begreppet ”platsen där de huvudsakliga intressena finns” är det ett begrepp som är specifikt för förordningen och därför har en autonom innebörd och ska tolkas enhetligt och oberoende av nationell lagstiftning (se, analogt, dom av den 20 oktober 2011, Interedil, C-396/09, EU:C:2011:671, punkt 43 och där angiven rättspraxis).
- 19 För det andra har domstolen, med avseende på begreppet ”platsen där de huvudsakliga intressena finns” i artikel 3.1 i förordning nr 1346/2000, slagit fast att räckvidden av detta begrepp klargörs i skäl 13 i den förordningen, som preciserar att ”platsen där de huvudsakliga intressena finns bör

motsvara den plats där gäldenären vanligtvis förvaltar sina intressen och därför är fastställbar för tredje man”. Domstolen har av detta dragit slutsatsen att det framgår av den definitionen att platsen där de huvudsakliga intressena finns ska bestämmas utifrån kriterier som är både objektiva och fastställbara för tredje man. Denna objektivitet och fastställbarhet för tredje man är nödvändiga för att garantera rättssäkerheten och förutsebarheten vid fastställandet av vilken domstol som är behörig att inleda ett huvudinsolvensförfarande (beslut av den 24 maj 2016, Leonmobili och Leone, C-353/15, ej publicerat, EU:C:2016:374, punkt 33 och där angiven rättspraxis).

- 20 Samma tolkning ska göras för att fastställa innebörden och räckvidden av begreppet ”platsen där de huvudsakliga intressena finns” i den mening som avses i förordning 2015/848. Som generaladvokaten har påpekat i punkt 29 i sitt förslag till avgörande är det inom ramen för denna förordning, vilken upphävt och ersatt förordning nr 1346/2000, fortfarande avgörande att tillämpa objektiva kriterier för att kunna säkerställa rättssäkerheten och förutsebarheten vid fastställandet av behörig domstol. Reglerna om internationell behörighet i förordning nr 2015/848 syftar dessutom till att undvika, såsom anges i skäl 5 i den förordningen, att parterna motiveras att överföra tillgångar från en medlemsstat till en annan eller att välja jurisdiktion för att få en förmånligare rättslig ställning till skada för borgenärskollektivet.
- 21 I skäl 28 i förordningen ges också användbara förtydliganden i detta avseende. Där anges att man vid bedömningen av huruvida platsen för gäldenärens huvudsakliga intressen är fastställbar för tredje man bör ta särskild hänsyn till borgenärerna och deras uppfattning om var en gäldenär förvaltar sina intressen. Att använda sig av objektiva kriterier som tredje man kan kontrollera för att fastställa var gäldenärens huvudsakliga intressen finns ska göra det möjligt att fastställa den domstol som gäldenären har en verklig anknytning till och således uppfylla borgenärernas berättigade förväntningar.
- 22 Platsen för en gäldenärs huvudsakliga intressen ska således fastställas genom en helhetsbedömning av samtliga objektiva kriterier som kan kontrolleras av tredje man, i synnerhet av borgenärerna, och som kan avgöra var gäldenären vanligtvis förvaltar sina intressen.
- 23 För det tredje följer det av själva lydelsen i artikel 3.1 första stycket i förordning 2015/848 att ovanstående överväganden gäller utan åtskillnad för alla gäldenärer, oavsett om det rör sig om bolag, juridiska personer eller fysiska personer. Detta allmänna anknytningskriterium för att fastställa den internationella behörigheten att inleda ett insolvensförfarande samt det synsätt som grundar sig på objektiva kriterier som kan kontrolleras av tredje man för att tillämpa detta kriterium gäller således i än högre grad för enskilda som inte bedriver verksamhet som egenföretagare eller fria yrkesutövare.
- 24 Det ska emellertid preciseras att, såsom generaladvokaten påpekat i punkterna 45 och 49 i sitt förslag till avgörande, de relevanta kriterierna för att fastställa platsen för de huvudsakliga intressena för en enskild som inte bedriver verksamhet som egenföretagare eller fri yrkesutövare är de som hänför sig till personens förmögenhetssituation och ekonomiska situation, vilket motsvarar den plats där denna person förvaltar sina ekonomiska intressen och uppbär och förbrukar större delen av sina inkomster eller där större delen av dennes tillgångar återfinns.
- 25 För det andra ska domstolen precisera räckvidden av presumtionen i artikel 3.1 fjärde stycket i förordning 2015/848. Det följer av själva lydelsen i denna bestämmelse, jämförd med artikel 3.1 första stycket i förordningen, att en enskild som inte bedriver verksamhet som egenföretagare eller fri yrkesutövare presumeras, om inte annat visas, vanligtvis förvalta sina intressen på den plats där denne har sin hemvist, eftersom denna plats med stor sannolikhet motsvarar platsen för personens huvudsakliga ekonomiska intressen. Av detta följer att så länge denna presumtion inte har kullkastats är domstolarna i hemvistmedlemsstaten internationellt behöriga att inleda ett insolvensförfarande mot nämnda fysiska person.

- 26 Enligt artikel 3.1 fjärde stycket i förordning nr 2015/848 gäller denna presumtion dock endast om inte motsatsen bevisas. Skäl 30 i förordningen preciserar att det bör vara möjligt att bryta presumtionen, till exempel om huvuddelen av gäldenärens tillgångar finns utanför dennes hemvistmedlemsstat eller om det kan fastställas att den huvudsakliga anledningen till att denne flyttade var att ansöka om insolvensförfarande inom den nya jurisdiktionen och om en sådan ansökan påtagligt skulle vara till nackdel för de borgenärens intressen vilkas förehavanden med gäldenären ägde rum före förflyttningen.
- 27 Som generaladvokaten har påpekat i punkt 55 i sitt förslag till avgörande, räcker det dock inte att det föreligger omständigheter av det slag som nämns i det skälet för att presumtionen i artikel 3.1 fjärde stycket i förordning 2015/848 ska brytas.
- 28 Även om platsen för gäldenärens tillgångar utgör ett av de objektiva kriterier som tredje man kan kontrollera och som ska beaktas vid fastställandet av den plats där gäldenären vanligtvis förvaltar sina intressen, kan presumtionen endast brytas efter en helhetsbedömning av samtliga dessa kriterier. Av detta följer att den omständigheten att den fasta egendom som tillhör en enskild som inte bedriver verksamhet som egenföretagare eller fri yrkesutövare befinner sig utanför dennes hemvistmedlemsstat inte i sig är tillräcklig för att presumtionen ska brytas.
- 29 I förevarande fall har klagandena inför den hänskjutande domstolen dessutom gjort gällande att Portugal inte bara är den medlemsstat där deras enda fasta egendom är belägen, utan även den medlemsstat där de transaktioner genomfördes och de avtal ingicks som ledde till att de blev insolventa.
- 30 Även om orsaken till insolvensen inte i sig är en relevant omständighet vid fastställandet av platsen för de huvudsakliga intressena för en enskild som inte bedriver verksamhet som egenföretagare eller fri yrkesutövare, ankommer det icke desto mindre på den hänskjutande domstolen att beakta samtliga omständigheter som är objektiva och fastställbara för tredje man och som rör personens förmögenhetssituation och ekonomiska situation. I ett sådant fall som det aktuella kan, såsom det erinras om i punkt 24 ovan, personens förmögenhetssituation och ekonomiska situation hänförs till den plats där denne förvaltar sina ekonomiska intressen och uppbär och förbrukar större delen av sina inkomster eller där större delen av dennes tillgångar finns.
- 31 Mot denna bakgrund ska tolkningsfrågan därför besvaras på följande sätt. Artikel 3.1 första och fjärde styckena i förordning 2015/848 ska tolkas så, att presumtionen där för att fastställa internationell behörighet att inleda ett insolvensförfarande, enligt vilken platsen där en enskild som inte bedriver verksamhet som egenföretagare eller fri yrkesutövare har sina huvudsakliga intressen ska anses vara dennes hemvist, inte bryts redan av den omständigheten att personens enda fasta egendom är belägen utanför hemvistmedlemsstaten.

Rättegångskostnader

- 32 Eftersom förfarandet i förhållande till parterna i det nationella målet utgör ett led i beredningen av samma mål, ankommer det på den hänskjutande domstolen att besluta om rättegångskostnaderna. De kostnader för att avge yttrande till domstolen som andra än nämnda parter har haft är inte ersättningsgilla.

Mot denna bakgrund beslutar domstolen (nionde avdelningen) följande:

Artikel 3.1 första och fjärde styckena i Europaparlamentets och rådets förordning (EU) 2015/848 av den 20 maj 2015 om insolvensförfaranden ska tolkas så, att presumtionen där för att fastställa internationell behörighet att inleda ett insolvensförfarande, enligt vilken platsen där en enskild

person som inte bedriver verksamhet som egenföretagare eller fri yrkesutövare har sina huvudsakliga intressen ska anses vara dennes hemvist, inte bryts redan av den omständigheten att personens enda fasta egendom är belägen utanför hemvistmedlemsstaten.

Underskrifter